הלכה ט מתני'

[א] *חתן אם רוצה לקרות את שמע בלילה הראשון קורא. רשב"ג אומר לא כל הרוצה ליטול לו את השם יטול: **גמ'** *תני [ב] כל דבר שהוא של צער כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה. תלמיד חכם עושה ותבוא לו ברכה. וכל דבר שהוא של שבח לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד חכם עושה אלא אם כן מינו אותו פרנס על הציבור. *תני [ג] מסתלקין לצדדין מפני יתידות דרכים ובשעה שהוא משתקע אפילו בשדה שהיא מליאה כורכמין. א"ר אבהו מעשה בר"ג ור' יהושע שהיו בדרך והיו מסתלקין לצדדין מפני יתידות דרכים וראו את ר' יהודה בן פפוס שהיה משתקע ובא כנגדן אמר ר"ג לר' יהושע מי הוא זה שמראה עצמו באצבע. אמר לו יהודה בן פפוס הוא שכל מעשיו לשום שמים. א"ל ולא כן תני כל דבר שהוא של שבח לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד חכם עושה אלא א"כ מינו אותו פרנס על הצבור. אמר ליה והתני כל דבר של צער כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה ת"ח עושה ותבוא עליו ברכה. א"ר זעירא ובלחוד דלא יבזה חורנין. *דלמא ר' יסא ור' שמואל בר רב יצחק הוו יתבין אכלין בחדא מן אילין כנישתא עלייתה. אתת עונתה דצלותא וקם ר' שמואל בר רב יצחק מצלויא. א"ל ר' מיישא לא כן אלפן ר' [ד] אם התחילו אין מפסיקין. ותני חזקיה [ה] כל מי שהוא פטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט. א"ל והא תנינן [ו] חתן פטור חתן אם רוצה. א"ל ולא דר"ג היא. א"ל יכיל אנא פתר כר"ג דר"ג אמר איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים:

הדרן עלך היה קורא

מי שמתו *מוטל לפניו [ז] פטור מקרית שמע ומן התפילין [ח] נושאי המיטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן את שלפני המיטה

הלכה ט מתני'

לא כל הרוצה ליטול לו את השם יטול. אם לא מוחזק חכם ופרוש בשאר דברים אין זה אלא יוהרא שמראה בעצמו שיכול לכוין לבו ואין הלכה כרשב"ג וקצת מרבוותא אמרי דהאידנא כל אדם יקרא ק"ש בלילה הראשון שכיון שבדורות הללו אין מכוונים כל כך בשאר ימים אם לא יקרא בלילה א' מיחזי יותר כיוהרא שמראה עצמו שהוא מכוין בכל שעה אלא השתא משום דטריד במצוה: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ק דתענית על הא דשנינו שם היחידים מתענין בה"ב: תני. בתוספתא דב"ק פ"ח מסתלקין לצדדין להשדות שבצדי דרכים מותר להסתלק מן הדרך לילך לשם מפני יתידות הדרכים כשהארץ יבישה ועשויה כמין גריד וכיתדות שאינו נוח להלך עליהן באמצע הדרך מסתלקין לצדדין וזה א' מעשרה תנאים שהתנה יהושע בכניסתן לארץ ומייתי לה בהאי תלמודא בפ' המוכר את הספינה: ובשעה שהוא משתקע וכו'. כלומר אם השדה שהיא מליאה כרכום היא סמוכה להדרך ומתקלקלת אם הולכין ודורסין עליה ואם יקיף ולא יעבור באותה שדה צריך הוא להשתקע הרבה מן הדרך ולהקיפה אז מותר להסתלק אפי' לאותה שדה מליאה כרכום מפני טורח המרובה: שהיה משתקע. הרבה ונטה מן הדרך ולא רצה להסתלק לצדדין לתוך שדה חבירו א"נ ובשעה שהוא משתקע שצריך להשתקע עצמו הרבה בהדרך שהיא עשויה כמין גומות ועולה ויורד שכיתי הרבה בה מסתלקין אפי' לשדה כרכום: באצבע. מראה חסידותו לפניו באצבע ויוהרא הוא: שכל מעשיו לשום שמים. ואין לחושדו משום יוהרא: ולא כן תני כל דבר שהוא של שבח וכו'. ור"ג היה סבור לדמות זה לדבר של שבח שמראה חשיבות לפניהם שהוא מדקדק במעשיו ומחמיר על עצמו לעשות לפנים משורת הדין: אמר ליה. ר' יהושע והא תני כל דבר של צער וכו'. והאי נמי דבר של צער הויא שהרי הוא צריך להצטער עצמו בהילוך הדרך כשאינו מסתלק לצדדין: ובלחוד דלא יבזה חורנין. הא דאמרי' דבדבר של צער אם רצה לעשות אותה דוקא בפני עצמו יכול להחמיר עליו אבל אם הוא בפני אחרים וכהך עובדא לא יעשה כן מפני שהוא כמבזה לאחרים שהם אינם רוצים לעשו' לפנים משורת הדין והוא עושה: דלמא. מעשה בר' יוסא ור' שמואל שהיו יושבין ואוכלין בא' מבהכ"נ שבעלייה והגיע עונת התפלה וקם ר' שמואל והפסיק מאכילה להתפלל: א"ל והא תנינן חתן פטור חתן אם רוצה. כלומר דאע"פ ששנינו שהחתן פטור מק"ש אפ"ה שנה רבי כאן אם רוצה לקרות קורא אלמא דלא נקרא הדיוט כשמחמיר על עצמו בדבר שהוא פטור מן הדין: א"ל יכיל אנא פתר כר"ג. והכי גרים לה בפ"ק דשבת ול"ג הסיא א"ל קמא. כלומר דמתני' דהכא כר"ג אתיא דלא רצה לפטור עצמו מק"ש כמו שהשיב לתלמידיו איני שומע וכו' ושאני ק"ש דאית ביה קבלת מלכות שמים:

הדרן עלך היה קורא

הלכה א מתני'

מי שמתו מוטל לפניו. אחד מן הקרובים שחייב להתאבל עליהם מוטל עליו לקוברו: פטור מק"ש ומן התפילין. משום דטריד טרדא דמצוה: וחילופיהן. שכן דרך שמתחלפין לפי שהכל רוצים לזכות במצוה: את שלפני המטה

מסורת הש"ס

ברכות טז:
חגיגה כה.

תוספתא
תענית פ"א

ב"ק פ"א.
תוספתא שם
ו"א. ירושלמי
ב"ב פ"ה ה"א

ירושלמי שבת
פ"א ה"ב כה"ע

ברכות יז:

עין משפט
נר מצוה

עא
א מיי' פ"ד
מהק"ש ה"ד
טוש"ע או"ח
סי' ע ס"ג

עב
ב מיי' פ"ג
מהל' תענית
טוש"ע שם
סי' תקעה ס"ו

עג
ג מיי' פ"ה
מה' נזקי ממון
ה"ט סמ"ג
עשין סו
טוש"ע חו"מ
סי' רעד ס"א
בהג"ה

עד
ד מיי' פ"ו מה'
תפלה ה"ס
סמ"ג שם יט
טוש"ע או"ח
סי' רלב ס"ב

עה
ה טוש"ע שם
סי' תרלט ס"ז

עו
ו מיי' פ"ד
מה' ק"ש ה"א
סמ"ג שם יח
טוש"ע שם
סי' ע ס"ג

א
ז מיי' פ"ד
מהל' ק"ש
ופ"ד מה' אבל
סמ"ג שם
טוש"ע שם
סי' עא ס"א

ב
ח מיי' שם
טוש"ע שם
וסי' עב
ס"א

גליון
הש"ס

ז: כל מי שהוא פטור וכו'. ע' בב"י סי' לב ובברכי יוסף שם. ובסי' תרלט ובבאר שבע:

פירוש מבעל ספר חרדים

מתני'. רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הרוצה וכו'. דת"ק סבר דלא חיישינן ליוהרא ורשב"ג סבר דחיישינן. וכתבו המפרשים מיהו האידנא שאין אנו מכוונין כל השנה אדרבא אם לא יקרא מיחזי כיוהרא כלומר דכוליה שתא מכוין: גמרא. כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה. בפ"ק דתעניות הגיע י"ז בחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידין מתענין פירוש בני אדם יראי חטא אעפ"י שאינן ת"ח ולא בורים: תלמיד חכם עושה. כי הא דתנן גבי תשעה באב ובכל מקום ת"ח בטלים: צער. תענית או ביטול מלאכה שמפסיד שכר פעולת יומו: של שבח. כגון קריאת שמע של חתן וכיוצא בו: מסתלקין לצדדים. דזה אחד מעשר תנאים שהתנה יהושע ומסיק הבבלי במסכת ב"ק בסוף פרק מרובה דאפילו בחוץ לארץ התנה. ופירש"י ומסתלקין לצדי הדרכים בכל עת ואפילו בזמן שהתבואה בשדות הפקיר לכל אדם להסתלק מן הדרך מפני היתידות וליכנס לגבול שדה חבירו ולילך על המיצר אצל הדרך: מפני יתידות הדרכים: בימות החמה יבש הטיט ונעשה כיתידות מקום דריסת רגלי האדם והבהמה שדרסו שם בימות החורף ונעשו כשהיתות עכ"ל: א"ר זעירא ובלחוד וכו'. ובלבד שיעשה הדבר בצנעא ולא יראה הדבר בפני אחרים כנראה שהם בלתי יראי השם כמוהו: הוו יתבין ואכלין בחדא מן אילין כנשתא עלייתא. הלשון מהופך עליית כנשתא כלומר שהיו אוכלין באחד מהעליות הסמוכין לבית הכנסת שרגילות לאורחין לאכול שם כדכתב רבינו נסים בריש פרק ערבי פסחים: ותני חזקיה וכו'. כלומר ואם תשיב שאתה רוצה להחמיר הא תני חזקיה וכו': הדיוט. דחיישינן ליוהרא: א"ל והא תנינן חתן פטור. ואפי' הכי תנן נמי חתן אם רצה לקרות קורא ולא חיישינן ליוהרא ואף [אני] סומך על המשנה ולא על הברייתא א"ל דלא דר"ג היא חזר ר' מיישא להקשות לרבי שמואל וכי סתם משנה זו אי אתה מודה דיחידאה היא ורבנן פליגי עלה והיכי שבקת רבים ועבדת כיחיד דהא תנן לעיל חתן פטור מקריאת שמע ומעשה בר"ג שקרא אמרו ליה תלמידיו לא למדתנו שחתן פטור ומה הקשו לו הרי אפשר דאע"ג דפטור מחמיר על נפשיה אלא ע"כ כך אמרו לו למדתנו דחתן פטור וידענו דדעת רבנן דכל דבר שאדם פטור אין ראוי לעשות דחיישינן ליוהרא והשיב איני שומע לכם דלא ס"ל כרבנן אלא אני חולק עליהם וסובר דלא חיישינן ליוהרא וסתם משנה זו דסוף פרקין דקתני חתן אם רצה קורא ר"ג היא ולא רבנן: א"ל יכיל אנא פתר לה כר"ג. כלומר יכול אני לעשות כרבן גמליאל הואיל וסתם לן תנא כוותיה דלא חיישינן ליוהרא וכן פסק רי"ף ורמב"ם וטור ומהר"ם:

הדרן עלך היה קורא בתורה

פרק ג מי שמתו מוטל לפניו. בבבלי דאעפ"י שאינו מוטל לפניו אלא הוא בבית אחר כיון דמוטל עליו לקברו קרי ליה מוטל לפניו: פטור. דטרוד בטרדת המצוה. וכתב ה"ר יונה ואפילו רצה להחמיר על עצמו אסור והוכיח כן מן הבבלי ובדאיתא לקמן בירושלמי וכתב דגי' בספרים המדוייקין כן. פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפלין ותנא אלו שהן אמורות שהן קבלת שמים וכ"ש שאר כל המצות. ורשב"א כתב דנקט הני לרבותא לומר דאע"ג דמצי למעבדינהו ולמיקם קמיה פטור. וכתב נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן ואעפ"י שיש שהות לאחרונים לקרות כעוד בנושאין

מראה הפנים

יכיל אנא פתר כר"ג וכו'. לפי הך אוקמתא ר"ג לאו דוקא עליה דידיה קאמר הא דלעיל איני שומע לכם וכו' וכלומר דגברא דכוותיה ודאי ראוי ליטול את השם הוא כדפירשו התוס' שם אלא דאפי' כל אדם יכול לקרות אם הוא רוצה דהא רישא דמוקי כוותי' סתמא קאמר חתן אם רוצה וכו' וא"כ ר"ג פליג עם רשב"ג דר"ג לא חייש הכא ליוהרא ורשב"ג חייש ליוהרא וסברא דרשב"ג מסיק לה הכי בבבלי שלהי פרקין למאי דרמי התם אמתני' דמקום שנהגו דאיפכא משנינן להו וכו' ומשני דרשב"ג אדרשב"ג דהכא בכוונה תליא מילתא ואנן סהדי דלא מצי מכוון דעתי' וכלומר וא"כ מחזי כיוהרא אבל התם שרואה אומר מלאכה אין לו דפוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא והוי מצי לשנויי שנויא אחרינא וזה דרשב"ג לטעמיה הוא דאזיל דאיהו מריה דמעתתא בהאי תוספתא שהובאה כאן בריש ההלכה דכך היא שנויה שם רשב"ג אומר דבר של צער כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה וכו' ולדידי' דמחלק הכי תו לא קשיא הא דמקום שנהגו דהכא דבר של שבח הוא שמראה בעצמו חשיבות שיכול לכוין בכל עת שירצה והתם דבר של צער הוא ולפיכך כל הרוצה לעשות עצמו ת"ח עושה ודת"ק אדת"ק כדשני התם אלא דאיכא למימר דעדיפא מינה משני דאפי' כאדם שאין לו צער מביטול מלאכה לא חיישינן התם דפוק חזי וכו' ולשיטתא דהאי ש"ס איכא לשנויי דרשב"ג אדרשב"ג כדמחלק בתוספתא בין דבר של צער לדבר של שבח וכך נראה דלשיטתא דהאי תלמודא מתרץ הכי דרשב"ג אדרשב"ג דמפרש בפרק מקום שנהגו דברי רשב"ג דלאו בכיתותא קאמר אלא כמתמיה ויעשו כל אדם עצמן כתלמידי חכמים כל עצמן לא גזרו חכמים בטילה בט' באב. כלומר על הא דקאמר ות"ח לעולם בטילים מדיבא מתמיה על זה א"כ כ"ע יעשו עצמן כת"ח דהא דבר של צער הוא אלא כל עצמן לא גזרו חכמים ביטול מלאכה אלא במנהגא תליא מילתא והרמב"ם ז"ל פסק כשני הדינין כת"ק בק"ש פ"ד בהלכה ז' ובט' באב בהלכות תענית בפ"ה בהל' י' מקום שנהגו וכו' ובכל מקום ת"ח בטילין וזהו כדשנינן דת"ק אדת"ק לכל הני תרי סוגיות דבהאי שינויא מודו וכמו שנתבאר: סליק פירקא בס"ד

מי שמתו מוטל לפניו. הכא לא גרים בנוסחי המשנה מן התפלה דל"ל דאתיא במכ"ש וכן ל"ל לומר מכל מצות האמורות בתורה והכי משמע שהיה גי' התוס' בגמרא כדגרסי בד"ה אלו ואלו וכו' ומה שכתוב בספרים ד"ה פטור מק"ש וכו' ה"ג מק"ש ומן התפלה ט"ס הוא וכצ"ל ה"ג פטור מק"ש ומן התפילין וכן נראה מדבתחילה הביאו טעמא דדרשא דהכא ימי חייך וכו' ואח"כ כתבו ה"ג וכו' כלומר לטעמא דירושלמי אמתני' א"כ לא גרים הירושלמי ומן התפילה דמה שייכא מיעוטא דתפלה מקרא דלמען תזכור וגו' אלא דבק"ו הוא דאתיא ומן התפילין דנקט משום דשייכא לק"ש כדאמרי' כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר וכדאמרי' הכא לקמן בגין דתני דא תני דא משום דשייכי להדדי והא דדייק הכא אם ביום השני אינו נותן תפילין וכו' ה"ס דהוה מצי למידק אליבא דר"א דהכא אם ביום הראשון אינו נותן תפילין וכו' אלא לרבותא קאמר דהא לר' יהושע אפי' בשני אינו נותן תפילין והרשב"א ז"ל בחדושיו כתב וז"ל הא דקתני פטור מן התפילין איכא למידק מאי

נו"י נוסחאות (טוכ"ג) יסא בכי"ר מיישא. (טו"ע) א"ל בכי"ר ליתא.

חדושי רד"א

א"ל יכיל אנא כו' פתר לה כר"ג כו'. נ"ב ר"ל דס"ל דק"ש שאני דהיא קבלת עול מ"ש. ורשב"ג ס"ל דאפילו בק"ש הוי יהורא אבל בשאר דברים לכ"ע נקרא הדיוט ואסור להחמיר:

עמודי ירושלים

דלמא ר' יסא ור' שמואל כו' עי' בזכור לאברהם (חא"ח אות ח') **שכתב וז"ל והקשו בירושלמי** והתנן חתן פטור ואם רוצה לקרות קורא ותירצו שאני ק"ש דאית בי' עול מלכות שמים וע"כ תמה על הבאר מים חיים שנראה מדבריו דהירושלמי תלה זה במחלוקת וזה אינו דכי אמר הירושלמי הוא לכ"ע אפי' למ"ד דרשאי בחתן שאני כו' יעו"ש. אולם נראה דהזכור לאברהם לא עיין בגוף דברי הירושלמי דלפי המבואר בירושלמי יש לפרש דמתרץ דהמשנה דסוברת דהחתן אם רוצה לקרות קורא הוא סוברת כר"ג דחייב בק"ש וכ"כ הקרבן העדה בפי' א' וא"כ תלי זה במחלוקת. הן אמת שהתוס' כתבו דר"ג סובר דרק בגדול ובוטח הדין כן ואולם י"ל דהירושלמי לא ס"ל כן ואין כאן תימה על הבאר מים חיים וק"ק על הב' פירושים שפי' הקה"ע דהא איתא בירושלמי קם ליה ר' יצחק בר' שמואל לצלוי דהיינו תפלה ומה שיאמה דעול מלכות שמים לכאן וצ"ל דהוא שם המושאל לק"ש. וע' בתפארת ישראל ברכות (פ"א סי' כ"ס) שכ' דאע"ג דקיי"ל דכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט בירושלמי פ"ב דשבת מ"מ אדם גדול שאני וכר"ג פ"ב מ"ה עכ"ל. ולא ראה בירושלמי גופיה כאן ובפ"א דשבת דמקשה מר"ג ומתרץ דק"ש שאני דאית ביה מלכות שמים וש"מ דגם אדם גדול כר"ג אין לו להחמיר בשאר דברים. וע' בנשמת אדם (כלל קמ"ז סק"ד) שכ' דצ"ע על מה דאיתא בירושלמי דכל הפטור מן הדבר ועושהו דנקרא הדיוט וצ"ע ע"ז מירושלמי ר"פ מי שמתו והביאו התום' שם תני אם רצה להחמיר על עצמו אינו רשאי מפני כבודו כו' משמע דבלא"ה מותר להחמיר על עצמו והא התם קורא ומתפלל ומברך ואיך יברך כיון שהוא פטור וצ"ע עכ"ד. ולהנ"ל א"ש דהירושלמי אמר דאינו רשאי להחמיר מפני כבודו בכדי שיהיה אסור גם בק"ש דבלא"ה היכא שאינו מפני כבודו רק מפני שכל הפטור מן הדבר ועושהו מותר לקרות ק"ש דאית ביה מלכות שמים ע"כ אמר הטעם מפני כבודו ולפ"ז גם ק"ש אין לו לקרות אך צ"ע דנראה מהפוסקים דסברי דאם יש לו מי שישא משאו דיברך נ"ב דהא כל הפטור מן הדבר כו' כן יש קצת פוסקים דס"ל כן, וצ"ל דבאמת ס"ל להנך פוסקים דאע"ג דכל הפטור כו' עכ"ז כשעושה יש לו רשות לברך: